

ПЕРСОНАЖІ З ІНВАЛІДНІСТЮ В СУЧАСНІЙ ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ: НОВА ПАРАДИГМА СПРИЙНЯТТЯ

Грицун Руслана

*здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
педагогічного факультету,
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,*

Кравець Руслан

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
педагогічного факультету,
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,*

Науковий керівник:

Овдійчук Лілія

*кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри української мови та літератури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,
м. Рівне*

Інклюзивна література є важливим чинником соціалізації дітей, адже вона формує ставлення до людей з інвалідністю через художній образ, а не через суху інформацію. Аналізуючи сучасну українську дитячу прозу, ми можемо побачити суттєві зрушення у віддзеркаленні тем інвалідності — від жалісливого тону до оповіді про гідність, силу волі, талант і дружбу.

У творах Євгенії Пірог, Вікторії Надикто, Андрія Бачинського, Мар'яни Лелик та інших письменників розкриваються складні, проте надзвичайно важливі для дітей теми — додання труднощів, прийняття себе, співпереживання.

Зокрема, «140 децибелів тиші» Андрія Бачинського — це твір про втрату, біль, але й про силу людського духу. Повість викриває безліч

соціальних проблем, які переживають діти з інвалідністю, проте головна думка лишається незмінною — навіть у найтемніший момент людяність і дружба можуть дати надію [4].

Пропонуємо зацентрувати увагу на оповіданні Мар'яни Лелик «Даруватиму тобі». Це коротка історія про талановиту музикантку Віру, яка «... бачила все та не очима» [6, с. 15].

Це розповідь не про трагічне і складне життя дівчинки з порушенням зору, це оповідь про величезну материнську любов і ще більший дитячий талант, що зробило Віру Хмелевську артисткою зі світовим ім'ям. Оповідання наповнене чуттєвістю, світлом, мелодійністю. Авторка показує, що для світу музики люди діляться лише на тих, хто її чує і нею живе, та тих, чия душа замала, щоб почути її.

Оповідання «Даруватиму тобі» Мар'яни Лелик - це ще один зразок того, що жага до життя та наполегливість можуть змінити будь-які життєві обставини, що навіть з певними фізичними порушеннями можна досягнути вершин.

Отже, дослідження також показує, що дитяча інклюзивна література допомагає подолати стереотипи, зокрема через образи, в яких інвалідність не є головною рисою персонажа, а є частиною його повноцінного життя. Проаналізувавши низку художніх текстів для дітей з інклюзивним характером, можемо підсумувати, що сучасна художня література для дітей представлена різними творами, тематика яких може бути цікава людям різного віку. З точки зору проблем, які розглядаються письменниками в художніх творах, присвячених людям з обмеженими можливостями, можна констатувати той факт, що художній інклюзивний простір — це література не про інвалідів, а література про особистість. Перша комплексна спроба проаналізувати ринок української дитячої художньої літератури з образами дітей з інвалідністю та особливостями розвитку та систематизувати інформацію була зроблена наприкінці 2016 року в рамках Всеукраїнського просвітницького проекту «Інклюзивна література». Організатора-ми проекту («Видавничий центр «12» та БО «Право на щастя») було запропоновано та вперше введено у використання в Україні термін «інклюзивна література». Протягом реалізації проекту була зібрана та систематизована інформація щодо української художньої літератури про дітей з інвалідністю та особливостями розвитку, доведена ефективність використання подібної інформації у проведенні просвітницької роботи з молоддю [2]. Проведена практична діяльність та

аналіз світової історіографії з цього питання надали можливість сформувати системне визначення інклюзивної літератури.

Сучасні українські видавництва також не залишилися поза цим проектом. якщо раніше основним видавничим пріоритетом користувалися переклади світових видань, то зазначений проект зосередив увагу саме на інклюзивних виданнях сучасних українських авторів. Вперше в Україні на практиці було застосовано системний та комплексний підхід у дослідженні вітчизняної інклюзивної літератури як окремого видавничого напрямку. Інклюзивна книжка, як видавничий продукт, стала фактором, що поєднував такі показники проекту, як:

- комунікація українських письменників – авторів художніх творів про дітей з особливостями розвитку зі школярами у Києві, Львові, Хмельницькому, Вишгороді, Вінниці;

- залучення до проекту майже 1,4 тис. школярів з усіх регіонів України;

- добровільна участь у проекті книжкових волонтерів, проведення просвітницьких зустрічей-тренінгів з юними читачами в усіх регіонах України;

- залучення бібліотек у якості просвітницьких майданчиків;

- застосування різних методів соціологічного опитування у просвітницькій діяльності;

- благодійне розповсюдження інклюзивних книжок у закладах-учасниках проекту.

У ході дослідження були виокремлені певні особливості, проблеми та перспективи, які характеризують реальний стан справ у комунікаційному ланцюгу: видавець – інклюзивна книжка – читач.

Проект «Інклюзивна література» охопив 23 обласних центри України, до нього долучилися 8 українських авторів, 67 волонтерів і 1380 дітей [2].

Протягом проекту було проведено опитування. До дискусій та обміну думками долучилися школярі загальноосвітніх (у тому числі й інклюзивних) шкіл України віком від 6 до 15 років. 93 % опитуваних – це діти 9–13 років, 6 % – діти 12–15 років, і 1 % – молодші школярі 6–8 років. Серед них 57 % – дівчата, 44 % – хлопці.

Більшість дітей-учасників проекту (88%), так чи інакше, зустрічалася з дітьми з інвалідністю. Більше половини опитаних дітей

(54%) знають, що разом з ними навчаються діти з особливими освітніми потребами.

Необхідність та актуальність спілкування зі школярами про інклюзію підтверджується тим фактом, що 45 % опитуваних з різних причин не хочуть на-вчатись у класі з дитиною з інвалідністю. У більшості випадків діти зазначали, що вони не знають як спілкуватися та гратися з таким однокласниками. Про потужний потенціал інклюзивної літератури свідчить те, що переважна більшість дітей (78 %) ніколи не читала художні твори про дітей з інвалідністю, але переважній більшості дітей (93 %) сподобались зустрічі з авторами і вони (88 %) хотіли б продовжувати читати таку літературу [2].

Можна стверджувати, що в українській літературі відбулося позитивне зрушення, якщо раніше проблемами художньої літератури на тему інклюзії були:

- відчуженість, відрив та жалість як основний мотив, то зараз це пропаганда любові до життя;

- закритість, почуття неповноцінності, закомплексованість, то нині, головні герої зразків інклюзивної літератури – це приклад того як не втратити себе під тягарем життєвих обставин та навчитися допомагати іншим, мотивувати когось до дій;

- психологічна та комунікативна неготовність здорових людей до конструктивного діалогу – ця проблема і досі наявна, проте стала менш виразною, оскільки «світ здорових людей» все ж таки намагається не просто сприймати як факт людей з інвалідністю, а зрозуміти їх.

Окрім того, автори інклюзивної дитячої прози розкривають тему подорожей, мистецтва, пізнання власного «Я», констатують той факт, що обмежені можливості – це стереотип, насправді, вони – безмежні, все залежить від нас самих.

Таким чином, вивчення зразків інклюзивної літератури на уроках позакласного читання, може стати потужним засобом виховання толерантності, емпатії та активної громадянської позиції у молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Осмоловська О. А. Формування видавничого напрямку української інклюзивної літератури як новітнього тренду розвитку видавничої справи. *Інтегровані комунікації*. 2017. С. 27-32.

2. Осмолівська О. Розвиток інклюзивної літератури в Україні. URL: <https://inclusivebooks.org/>.
3. Пірог Є. Тридцять перший меридіан: повість укр. мовою для серед. та старшого шк. Віку. 2-ге вид., переробл. і доповн. К.: Видавничий центр «12», 2019. 88 с.
4. Бачинський А. 140 децибелів тиші: повість. Львів: Видавництво Старого Лева, 2020. 128 с.
5. Надикто В. Пригоди Даші і Тіні; іл. Ірина Задніпряна: казка укр. мовою для серед. шк. віку. К.: Видавничий центр «12», 2018. 100 с.
6. Лелик М. Даруватиму тобі. *Terra інклюзія 2018*: збірка інклюзивних оповідань. К.: Видавничий центр «12», 2018. С. 6-35.